

DOSYA/GÖZLEM VE GÖRÜŞLER**BİLİMSEL DÜŞÜNCE SİSTEMİNE GİDEN YOLDA
BİR OKUL: AKTİF EĞİTİM GRUBU***Alpay AZAP*, Dilaver KAYA***

Bu yazının konusunu oluşturan Aktif Eğitim Grubu, 1989 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi (A.Ü.T.F.) bünyesinde farklı dönemlerden tıp öğrencilerinin katılımı ile kurulan bir öğrenci grubudur. Bu yazıyı 1989'dan beri gruba çeşitli düzeyde emekleri ile katkı koyan ve sayıları yüzleri bulan arkadaşlarımız adına kaleme alan bizler de kuruluş aşamasından beri çalışmalarda yer alan grup üyeleriyiz. Ancak 1998 yılından itibaren çeşitli nedenlerle grubun çalışmalarına aktif olarak katılamadığımızdan, bu yazıdaki değerlendirmelerin grubun 1989-1998 dönemine ilişkin olduğunu belirtmek isteriz.

"Aktif Eğitim" ismi aktif eğitim yöntemlerinin tıp fakültelerinde hayata geçirilmekte olduğu günümüzde belki çok tanıdık gelebilir. Ancak grubun kurulduğu yıllar günümüzden 10 yıl öncesidir ve o zamanlar "aktif eğitim", üniversitelerde bir elin parmaklarını geçmeyecek sayıda akademisyenin ilgilendiği bir konudur. Tıp öğrencilerinin bu konuyla ilgilenmesi açık söylemek gerekirse başlangıçta herkese ilginç hatta anlaşılmasız gelmiştir. Öyle ya; "öğrenci dediğin edebiyat kulübü kurar, dağcılık kulübü kurar, brîç kulübü, tiyatro kulübü kurar, biraz daha öğrenci sorunlarına ülke sorunlarına duyarlı olanlar öğrenci derneği kurar" di. Bu aktif eğitim grubu da neyin nesi oluyordu? "Burada çalışanlar tıp öğrencisi midir? Eğitimci midir? İn midir cin midir?" benzeri tepkilerle (kimi zaman açıkça dile getirilirdi) sıkça karşılaşırdık.

Gerçekten tıp öğrencilerini tıp eğitimi ile bu kadar yakından ilgilenmeye iten hatta bir kulüp kurmaya kadar götürün şey neydi? Aslında tıp öğrencilerinin kendilerini doğrudan ilgilendiren bir konu olan eğitimleri üzerine kafa yormaları çok doğal olduğu gibi hiç de yeni bir şey değildi. 1970'li yılların sonlarından itibaren hatta belki daha öncesinden öğrencilerin bu konuyla, raporlar yazacak,

anketler hazırlayacak düzeyde ilgilendiği ortadaydı. Liseyi bitirip bilimsel ve özgür bir üniversite ortamı beklentisiyle üniversiteye gelen genç insanlar, karşılarında beklentilerinden hayli uzakta adeta bir "lise azmanı" ile karşılaşılıyor, ilk hayal kırıklığını atlattıktan sonra önemli bir kısmı sorunların nerede olduğuna ve nasıl çözülebileceğine ilişkin fikir üretmeye başlıyordu. Bu durum uzun yıllardır değişmeden devam etmekteydi. Aktif Eğitim Grubu'nda yeni olan şey özetle; alternatif bir eğitim sisteminin ince ayrıntılarına kadar tasarlanıp bunun hayata geçebilmesi için gerekli değişikliklere ilişkin somut projeler hazırlanması, ve tüm bunlar yapılırken aşağıda kısaca aktarılmaya çalışılacak özgün bir tarzın geliştirilmesi, grubun bir okul niteliğine bürünmesidir.

Grubun kurulduğu yıllarda, Türkiye'de olmasa bile dünyada tıp eğitiminin sorunları üzerine, 1988 Edinburg Bildirgesi ile alevlenen bir tartışmanın yürütülüyor olmasının tıp eğitimi ile ilgilenen böylesi bir grubun kurulmasına etkisi olduğu söylenebilir.

Tarihçe: Aktif Eğitim Grubu'nun kuruluşu 1989'da A.Ü.T.F. Fizyoloji Anabilim Dalı'nda gerçekleştirilen ve Dr. Erhan Nalçacı'nın projelendirdiği 2. Sınıf öğrencilerine yönelik multi disiplinler ve bir problem şeklinde tasarlanmış (şimdi bazı üniversitelerde okutulan modül sorunlarına benzer) konulardan oluşan öğrenci seminer yarışmasına dayanmaktadır. Seminer konuları, öğrencilerin fakültede verilen eğitimin tersine, hastalıkları toplumsal nedenleriyle ve bütünsel olarak, hastaları da salt biyolojik değil aynı zamanda sosyal bir varlık olarak algılamalarını sağlamış ve bunun verdiği heyecanla bir grup öğrenci eğitimde gördükleri sorunlar ve çözümleri üzerine benzer çalışmalarını yürütmek amacıyla Aktif Eğitim Grubu'nu kurmuştur. Amaç: Tüzüğünde belirtildiği gibi grubun amacı; "Çağdaş eğitim yöntemlerini araştırmak, bu bilgilerin ışığında üniversitelerde halen uygulanan biçimi öğrenci ve öğretmen

* Uzm. Dr., Başkent Üniv. Tıp Fak. Klinik Mikrobiyoloji ve Enfeksiyon Hastalıkları AD

** Araş. Gör., Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD

üyesi düzeyinde tartışarak alternatifler yaratmak, bunların yaşama geçmesine yönelik çalışmalar yapmak, çağdaş eğitimin önerdiği yöntem olan "aktif eğitim" yöntemlerinin yerleşmesini ve yaygınlaşmasını sağlamaktır."

Yeri gelmişken belirtmekte fayda var; grubun aktif eğitim yöntemi üzerine bu kadar çok vurgu yapması, aktif eğitim yöntemini her sorunu çözecek bir sihirli değnek, mutlaka gerçekleştirilmesi gereken bir amaç olarak gördüğü anlamına gelmiyordu. Grup, aktif eğitimi toplumun sağlık düzeyini yükseltebilecek özelliklere sahip hekim tipinin yetişmesini sağlayacak bir araç olarak görmekteydi. Bu hekim tipinin özellikleri grup içinde çalışmalarını sürdüren alternatif tıp eğitimi komisyonunun hazırladığı "Alternatif Tıp Eğitimi Projesi"nde şöyle sıralanmaktaydı: "Topluma yararlı olma isteği taşıyan, toplumun sağlık sorunlarını saptayabilecek ve sorunların çözümünde liderlik yapabilecek, kendi kendine öğrenebilen, yaratıcı, etkin, demokratik, koruyucu ve tedavi edici hekimlik bilgi ve becerisine sahip olan". Bu özellikler, "nasıl bir hekim tipi yetişmeli?" sorusuna grubun verdiği cevabı yansıtmakta idi. Eğitimin ikinci boyutu olan "nasıl bir insan tipi yetişmeli?" sorusuna ise grubun cevabı şöyledir; "toplumsal sorumluluk sahibi olan, bilimsel düşünebilen, doğa ve toplum alanındaki bilgileri genelledebilmiş, olaylara sorgulayıcı olarak yaklaşan, inisiyatifli, yaratıcı, demokrat, aydın". Bizce aktif eğitimin asıl faydası tarif edilen bu insan tipinin yetişmesine olanak tanımasıydı.

İşleyiş: Aktif Eğitim Grubu'na A.Ü.T.F'nin öğrencileri, araştırma görevlileri ve öğretim üyeleri üye olabiliyordu. Fark edileceği gibi üyelik A.Ü.T.F. mensupları ile sınırlanmıştı. Bu sınırlama grubun kendisinin koyduğu bir sınırlama olmayıp fakülte yönetiminin öğrenci kulüpleri ile ilgili hazırladığı yönetmelikten kaynaklanıyordu. Evrensel değerleri savunan kişiler olarak bu sınırlama bizi son derece rahatsız ettiğinden tüzüğe eklediğimiz bir madde ile bunu da aşmanın yolunu bulduk: "dünyanın hangi köşesinde, hangi zaman ve mekanda yaşamış olursa olsun, bilimsel düşünce sistemini benimsemiş, üretken, kendini yenileyebilen, insana değer veren ve yaşama umutla bakabilen herkesi hissedebiliyor, onları üyemiz olarak kabul ediyoruz". Görüldüğü gibi bu madde ile A.Ü.T.F. sınırını aşmakla kalmayıp mekan hatta zaman sınırlarını bile aşmıştık. Bu maddeye göre, örneğin Albert Einstein bizimle beraber grubun bir üyesi oluyordu. Tüzüğümüzün bizi en çok mutlu eden ve en çok övündüğümüz maddelerinden biri buydu.

Grup komisyonlar bazında ve tamamen gönüllülük temelinde çalışmalarını sürdürüyordu. Belli bir konuya ilgisi olan ve o konu üzerinde çalışmak isteyen üyeler bir araya gelip komisyon oluşturuyorlar, daha sonradan çalışmaların herhangi bir aşamasında katılmak isteyenler komisyona katılabiliyorlardı. Komisyonlardan bazılarını sıralamak gerekirse; Alternatif Tıp Eğitimi Komisyonu, Tıbbi Etik Komisyonu, koruyucu hekimlik, ilk yardım ve bilimsel düşünce sisteminde yöntem konularında kurs programları hazırlayan Kurs Programı Komisyonu, Dergi-

Bülten Komisyonu, Tiyatro Komisyonu, öğrenci kantini başta olmak üzere öğrencilerin ortak kullanım alanlarını güzelleştirmeyi hedefleyen Kantin Komisyonu, Kültür-Sanat Komisyonu.

Çalışmalar: Bilimsel araştırma yöntemlerini ve bilimsel düşünce sistemini, doğa ve toplumu kavramayı amaçlayan, kimi zaman dışarıdan konusunda uzman kişilerin konferansları ile daha çok da grup üyelerinin kendilerinin hazırladıkları seminerler, grup içi eğitim çalışmalarını oluşturmaktaydı. Çalışmalar sonuçta yazılı birer ürün haline getirilerek grubun yayınladığı "Aktif" isimli dergide değerlendirilirken eğitimin bazı aksayan yönlerine çözüm getirmek üzere hazırlanan somut projeler ayrıca fakülte yönetimine iletiliyordu. Bu projelerden ilki; kütüphanede öğrencilerin eğitimlerinde yararlanabilecekleri, video, saydam ve bilgisayar ortamında hazırlanmış görsel eğitim materyallerini içeren bir merkezi en ince ayrıntılarına kadar tarif eden "Gör-İşit Merkezi Projesi"dir. Fakülte yönetiminin de olumlu yaklaşımı sonucunda bu merkez hayata geçirilmiştir. Bir diğer proje, şimdilerde çok popüler olan ancak o zaman çok sıcak bakılmayan bir konu hakkında; tıp eğitimcilerinin pedagojik formasyon eksiklerini gidermek üzere eğitime alınması hakkındaydı. Ne yazık ki bu konuda adımlar atılması için altı yıl beklenmesi gerekmiştir. Bu projeler ve grup üyelerinin diğer bilimsel üretimleri çeşitli temel tıp bilimleri kongrelerinde poster olarak sunulmuştur.

Grup tıp eğitimi üzerine ürettiği projelerle Alman Hükümeti'nin verdiği DAAD bursu olarak bilinen karşılıksız girişim bursuna başvurmuş, Almanya'daki tıp fakültelerinde eğitimi incelemek isteğini iletmıştır. Olumlu karşılanan bu başvuru sonrasında grup üyesi 10 arkadaşımız 10 günlük bir program dahilinde Berlin'e gitmiş ve Berlin Humboldt ve Frei Üniversitelerinde incelemelerde bulunmuşlardır.

Grubun karşılaştığı en önemli sorun tahmin edileceği üzere, yaptığı bunca üretimi diğer insanlarla paylaşmak bir diğer ifade ile sesini duyurmak olmuştur. Bu sorunu aşmak üzere 1993 yılında "Aktif" isimli dergi yayınlanmaya başlamıştır. Eğitibilim, bilim felsefesi, bilim yöntemi, üniversiteler, inceleme-araştırma, kültür-sanat konularında ürünlerin yer aldığı dergi geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır. Dört yıl süreyle düzenli olarak 3 ayda bir ve tamamen grubun kendi olanakları ile yayınlanan dergi, bilebildiğimiz kadarıyla en uzun ömürlü öğrenci dergisi olma özelliğine sahiptir.

Grup sesini duyurabilmek için her yolu denemiştir diyebiliriz. Bu yollardan en yaratıcı olanlarından biri de piyes çalışmasıdır. Grubumuz üyelerinden Sıla Aydın, Dilaver Kaya ve Erhan Nağcı'nın yazdıkları "Gelecek Bir Zamanda Tıp Eğitimi Arkeolojisi" adlı piyes, yaşadığımız eğitim sistemini gelecekte uygulanmasını hayal ettiğimiz alternatif tıp eğitimi sistemi ile trajikomik bir dille karşılaştırmakta ve böylelikle izleyicilere hem mevcut sistemin yanlış yönlerini göstermekte hem de yılların birikimi ile geliştirdiğimiz alternatif eğitim sistemini

tanıtmaktaydı. Grup elemanları tarafından sahnelenen piyesi yaklaşık bin kişi izlemiş ve gösteriler sonrasında izleyiciler ile yapılan tartışmalar çalışmalarımızın daha da zenginleşmesini sağlamıştır.

Grup 1993 yılında, öğrencilerin bilimsel araştırma sürecine katılmasını ve bilimsel yöntemi uygulayarak öğrenmelerini sağlamak amacıyla, "Doğanın ve Toplumun Anlaşılmasında Çığır Açmış İnsanlar ve Teorileri" konulu bir seminer yarışması düzenlemiştir. Konunun bu şekilde seçilmesinde, bugün sahip olduğumuz bilimsel değerlere nasıl ulaşıldığını ve bilim adamı kişiliğinin nasıl olması gerektiğini vurgulamak amaçlanmıştır. Öğrencilerin hazırladığı birbirinden başarılı bir çok seminer arasında, "Nusret Fişek ve Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi" konulu seminerin, sosyalizasyon uygulamalarının terk edildiği bir dönemde birinciliği kazanması bu ülkeye özgü ironilere bir örnek olsa gerektir.

Alternatif Tıp Eğitimi: Grubun yıllar içinde çalışmaları ile geliştirdiği ve buraya kadar anlatılanlarda sıkça geçen "Alternatif Tıp Eğitimi Sistemi" özetle; toplumun sağlık düzeyini yükseltecek ve topluma yararlı olma isteği taşıyan hekimler yetiştirmeyi temel hedef olarak belirleyen, tüm kararların ve kaygıların bilimsel düşünce sistemi ışığı altında evrensel değerlerle şekillendiği, öğrencilerin ve öğretim üyelerinin akademik zenginlik içinde, güzel duygularla buluşup, bütünleşebildiği, öğrencilerin kendi eğitimlerine katılabildiği, uzun süren eğitim sürecinin zevkli, üretken ve mutlu geçirilebildiği, kendisini sorgulayabilen ve yenileyebilen bir eğitim sistemi olarak tanımlanabilir.

Grup savunduğu yöntemlerin, savunduğu değerlerin, alternatif eğitim sisteminin propagandası için her fırsatı değerlendirmiştir. Diğer tıp fakültelerindeki öğrenci bilimsel araştırma kulüpleri ile ilişkiler kurulmuş, tıp eğitiminin de bilimsel yöntemle yaklaşılması gereken bir alan olduğu anlatılmaya ve bu grupların bilimsel araştırmalar yanında tıp eğitimi ile de ilgilenmesi sağlanmaya çalışılmış, bunda da epeyce mesafe kat edilmiştir. Bu girişimler sonucunda grubumuz, 1993 yılında Diyarbakır'da düzenlenen 1. Öğrenci Bilimsel Araştırma Kongresi'ne, "Alternatif Tıp Eğitimi" konulu bir konferans vermek üzere çağırılmıştır. Çok sayıda öğrenci, üniversite yöneticisi ve akademisyenlerin izlediği, tartışmaya heyecanla katıldığı o konferans, aktif tıp eğitimi yöntemlerinin sınırlı bir grup akademisyenin ilgilendiği bir konu olmaktan çıkıp, öğrencilerin ve yöneticiler dahil olmak üzere daha geniş bir akademisyen çevresinin ilgilendiği, tartıştığı bir konu olmasını sağlayan ilk adım olmuştur. Bu adımı İzmir, İstanbul ve diğer illerde düzenlenen temel bilimler (özellikle fizyoloji) kongrelerinde yapılan sunumlar izlemiş, başka fakültelerde

tıp eğitimi üzerine çalışmalar yapan, aktif eğitim grubunu örnek alan öğrenci grupları oluşmuştur. Bugün bazı tıp fakültelerinde aktif eğitim yöntemlerinin uygulanmasında, tıp eğitiminin, anabilim dalları açılacak düzeyde araştırma konusu olmasında grubumuzun bu çabalarının katkısı olduğunu iddia etmek abartı sayılmaz kanısındayız.

Buraya kadar aktarılanlardan da anlaşılacağı üzere Aktif Eğitim Grubu, adının çağrıştırdığının aksine kendisini sadece tıp eğitimi alanıyla sınırlamamıştır. Başlangıçta tıp eğitiminden ve bu alanda yaşanan sorunlardan yola çıkmış, bilimsel yöntemin kullanılması ile bu yöntemin gerektirdiği şekilde tıp eğitiminin sorunlarının toplumun genel sorunlarından soyutlanamayacağı noktasına ulaşılmıştır. Sağlık sisteminin toplum yararına, toplumun sağlık düzeyini yükseltmek amacıyla planlanmadığı bir ortamda hangi eğitim yöntemi seçilirse seçilsin sağlık alanında yaşanan sorunların çözülemeyeceği gerçeğinden hareketle sağlık sistemleri ve sağlık örgütlenmesi, sağlığı bozan etkenlerin sadece biyolojik olmayıp sağlığı belirleyen asıl etkenlerin toplumsal etkenler olduğu gerçeğinden hareketle toplumsal süreçler, grubun ilgilendiği, üzerinde çalıştığı alanlar olmuştur. Örneklendirerek daha açık söylemek gerekirse, kızamıktan ölen 3 yaşında bir bebeğin ölüm sebebi ilk bakışta kızamık virusudur. Ancak kızamık virusunun o bebeği öldürmesinin asıl nedeni iyi örgütlen(e)memiş birinci basamak sağlık hizmetleri nedeniyle bebeğe kızamık aşısının yapı(l)a mamış olmasıdır. Buradan hareketle birinci basamak sağlık hizmetlerinin neden iyi örgütlen(e)mediği, nasıl örgütlenmesi gerektiği üzerine düşünmek ve çözüm üretmek gerekecektir. Grubun ürettiği yazılı belgelere bakılacak olursa tıp eğitime ve sağlığa bu bütünsel bakış açısının her zaman gözetildiği fark edilecektir.

Aktif Eğitim Grubu'nda çalışmış arkadaşlarımızın çoğu bugün akademik ortamlarda, tabip odalarında, sendikalarda veya başka platformlarda daha sağlıklı bir toplum, daha güzel bir dünya yolunda çalışmalarını sürdürmektedirler.

Yazımızı grubumuzun 1992-93 dönemi çalışma raporunda yer alan, Aktif Eğitim Grubu'nu ve yapmaya çalıştıklarını en iyi ifade ettiğini düşündüğümüz bir alıntıyla noktalarken, bu deneyimi geliştirerek daha ileriye taşıyacak yeni deneyimleri şimdiden heyecanla selamlıyoruz.

"Aktif Eğitim Grubu, amaçları, çalışma yöntemi, uygulamaları ve işleyişi ile gittikçe bir okul niteliği kazanmaktadır. Bu anlamda geleceğin üniversitesinin Aktif Eğitim Grubu'nda projelendirilmekte ve bir takım nüvelerle çalışmamız içerisinde yaşama geçmekte olduğunu düşünmekteyiz."